

บทที่ ๖

บทสรุปและเสนอแนะ

ในการเขียนวิทยานิพนธ์นี้ ผู้เขียนมีความมุ่งหมายที่จะศึกษาและวิเคราะห์ถึงหลักกฎหมายและผลที่เกี่ยวกับเรื่องดังต่อไปนี้

(๑) ผลของตั๋วเงินที่มีลายมือชื่อปลอม และความรับผิดของบรรดาผู้ที่ได้เข้ามาเป็นคู่สัญญาในตั๋วเงินฉบับดังกล่าว

(๒) พฤติกรรมเช่นใดที่จะถือว่าลูกหนี้อยู่ในฐานะเป็นผู้ต้องตัดบทมิให้ยกข้อลายมือชื่อปลอมขึ้นเป็นข้อต่อสู้

(๓) กรณีที่มีผู้ใช้เงิน (โดยเฉพาะธนาคาร) ไปตามตั๋วเงินที่มีลายมือชื่อปลอมดังกล่าว จะพึงเกิดสิทธิขึ้นมากน้อยเพียงใด

ดังนั้นในบทสรุปนี้ผู้เขียนจะขอรวบรวมเฉพาะหลักกฎหมายและปัญหาที่เกิดขึ้นซึ่งต้องตามความมุ่งหมายที่ผู้เขียนตั้งไว้มาแสดง ณ ที่นี้ ดังต่อไปนี้

หลักความรับผิดของคู่สัญญาในตั๋วเงิน

การพิจารณาว่าบุคคลใดจะเกิดความรับผิดตามตั๋วเงินขึ้นหรือไม่ และต้องรับผิดเพียงใดขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์ ๓ ประการคือ

ประการแรก ต้องมีการแสดงเจตนาของคู่สัญญา โดยเจตนาดังกล่าวนี้จะต้องเป็นไปโดยอิสระ ตรงกับความรู้สึกนึกคิดปราศจากเรื่องความสำคัญผิด ถูกหักกล้อฉล หลอกหลวง หรือเชื่อฟังคำความที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๑๔ - ๑๒๕ และเจตนาของคู่สัญญาดังกล่าวต้องแสดงให้ปรากฏ โดยการลงลายมือชื่อในตั๋วเงิน

ประการที่สอง ต้องมีการลงลายมือชื่อในตั๋วเงิน คำว่าลายมือชื่อ นอกจากจะหมายความถึง ลายมือชื่อของคู่สัญญาที่เขียนลงไปในตัวเงินด้วยตนเองโดยตรงแล้ว ยังหมายความรวมถึงกรณีที่ตัวการมอบอำนาจให้บุคคลอื่นเขียนชื่อของตัวการลงในตั๋วเงินด้วย ส่วนวิธีการลงลายมือชื่อจะเขียนชื่อโดยตัวบรรจง หรือลายเซ็นย่อมหาก็ทั้งสิ้น นอกจากนี้การที่คู่สัญญาใช้วิธีการประทับตรา ซึ่งใช้ประทับแทนลายมือชื่ออยู่เป็นปกติประทับลงในตั๋วเงินยอมทำไคและถือ เสมอ เป็นการลงลายมือชื่อของคู่สัญญาในตัวเงิน แต่วิธีการลงลายมือชื่อในตั๋วเงินดังกล่าวไม่รวมถึงการลงแวงไค (cross) ลายพิมพ์นิ้วมือ (thumbprint) หรือเครื่องหมายอย่างอื่น (other marks) แม้จะมีพยานอย่างน้อยสองคนลงชื่อรับรองก็ตาม

ประการที่สาม ต้องรับผิดชอบเพื่อความในตั๋วเงิน กล่าวคือ เมื่อตั๋วเงินฉบับใดมีข้อความระบุในตั๋วเงินนั้นอย่างไร ผู้ที่ลงลายมือชื่อไว้ก็ย่อมมีความผูกพันที่จะต้องรับผิดชอบข้อความที่ปรากฏในตั๋วเงินอย่างนั้นขณะที่ตนลงลายมือชื่อในตั๋วเงิน

แม้ว่าหลักความรับผิดชอบตั๋วเงิน จะเกิดจากการลงลายมือชื่อ (liability based on signature) ก็ตาม แต่บทบัญญัติของกฎหมายตั๋วเงินเองก็มีบทที่ยกเว้นหลักความรับผิดชอบ เพราะการลงลายมือชื่อในตั๋วเงินดังกล่าวอยู่สองประการคือ กรณีของการลงลายมือชื่อในฐานะที่เป็นตัวแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕๐๑ กับกรณีการลงลายมือชื่อของผู้ที่ไม่อาจเข้าเป็นคู่สัญญาแห่งตั๋วเงินได้ หรือเป็นไคแต่ไม่เต็มผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕๐๒ บุคคลที่ลงลายมือชื่อต้องตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๕๐๑ และ ๕๐๒ แล้วแต่กรณี ไม่ต้องรับผิดชอบต่อความแห่งตั๋วเงินเพราะไคลงลายมือชื่อไว้ แต่มีข้อที่น่าสังเกตอยู่ประการหนึ่งก็คือ กรณีของผู้แทนนิติบุคคลมีลักษณะแตกต่างกับเรื่องตัวแทน หากผู้แทนนิติบุคคลลงลายมือชื่อและ

ประทับตราสำคัญของนิติบุคคลลงในตั๋วเงินในกิจการของนิติบุคคลนั้นแล้ว แม้จะมีใครเขียนแสดงว่ากระทำการแทนนิติบุคคลก็ตาม ก็มิต้องรับผิดชอบเพื่อความแห่งตั๋วเงินนั้นเป็นส่วนตัว เพราะการที่ผู้แทนนิติบุคคลลงลายมือชื่อในตั๋วเงินมีผลเท่ากับ นิติบุคคลนั้นเป็นผู้ลงลายมือชื่อในตั๋วเงินนั้นด้วยตนเอง

(๑) ผลของตั๋วเงินที่มีลายมือชื่อปลอมและความรับผิดของบรรดาผู้ที่ได้เข้ามาเป็นคู่สัญญาในตั๋วเงิน

ก. ผลที่เกี่ยวกับผู้ปลอมลายมือชื่อ

ผู้ปลอมลายมือชื่อของบุคคลอื่นลงในตั๋วเงิน โดยประการที่น่าเกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น หรือประชาชน ถ้าได้กระทำเพื่อให้ผู้หนึ่งผู้ใดหรือประชาชนหลงเชื่อว่าเป็นเอกสารที่แท้จริงแล้ว ผู้ปลอมลายมือชื่อนั้นมีความรับผิดทางอาชญาฐานปลอมเอกสารตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๖๔, และ ๒๖๖ นอกจากนี้การที่ผู้ปลอมเขียนชื่อของบุคคลอื่นลงในตั๋วเงิน แม้จะเขียนเป็นชื่อคนอื่น ไม่ใช่ชื่อของตนก็ตามผู้ปลอมยังคงต้องรับผิดชอบต่อผู้ทรงตามหลักกฎหมายตั๋วเงินที่ว่า "บุคคลผู้ลงลายมือชื่อของตนในตั๋วเงิน ต้องรับผิดชอบเพื่อความแห่งตั๋วเงินนั้น" (ป.พ.พ.

มาตรา ๕๐๐ The Bills of Exchange Act 1882 มาตรา ๒๓ และ U.C.C มาตรา ๓-๔๐๑) ผู้ปลอมจะปฏิเสธว่าชื่อที่ตนเขียนลงไปไม่ใช่ชื่อของตน คนจึงไม่ต้องรับผิดชอบต่อความแห่งตั๋วเงินนั้นไม่ได้ เพราะถือว่าลายมือชื่อที่ลงในตั๋วเงินนั้นเป็นลายมือชื่อของตนเอง ซึ่งเขาหลักในการทำสัญญาทั่วไปที่ว่า "บุคคลจะใช้ชื่อใดทำสัญญาก็ได้" นอกจากนี้ผู้ปลอมจะต้องรับผิดชอบต่อผู้ทรงผู้ได้ตั๋วเงินที่มีลายมือชื่อปลอมไว้ในความครอบครองแล้ว หากปรากฏว่าการปลอมลายมือชื่อของตนดังกล่าว เป็นเหตุให้บุคคลอื่นได้รับความเสียหายแล้วผู้ปลอมจะต้องรับผิดชอบต่อผู้ได้รับความเสียหาย

เพราะเหตุแห่งการปลอมลายมือชื่อของตนในฐาน ละเมิดอีกด้วย

ข. ผลที่เกี่ยวกับบุคคลอื่น ๆ ที่ได้เข้ามาเป็นคู่สัญญาในตั๋วเงินฉบับที่มีการปลอมลายมือชื่อ

แม้ ป.พ.พ. มาตรา ๑๐๐๔ วรรค ๑ จะมีข้อความตอนหนึ่งว่า "เมื่อใดลายมือชื่อในตั๋วเงินเป็นลายมือชื่อปลอมก็ เป็นลายมือชื่อลงไว้ - โดยที่บุคคลซึ่งอ้างเอาเป็นเจ้าของลายมือชื่อนั้นมิได้มอบอำนาจให้ลงก็ ท่านว่าลายมือชื่อปลอมหรือลงโดยปราศจากอำนาจ เช่นนั้นเป็นอันใช้ไม่ได้เลย ใครจะอ้างอิงอาศัยแสวงสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อยึดหน่วงตั๋วเงินไว้ก็ เพื่อทำให้ตั๋วเงินนั้นหลุดพ้นก็ ท่านว่าไม่อาจจะทำได้เป็นอันขาด "ก็ตาม แต่เมื่ออ่านประกอบกับความตาม ป.พ.พ. มาตรา ๑๐๐๖ ซึ่งบัญญัติว่า "การที่ลายมือชื่ออันหนึ่งในตั๋วเงินเป็นลายชื่อปลอม ย่อมไม่กระทบกระทั่งถึงความสมบูรณ์แห่งลายมือชื่ออื่น ๆ ในตั๋วเงินนั้น" แล้ว เห็นได้ว่าเฉพาะลายมือชื่อปลอมเท่านั้น ที่เสียไปหรือใช้ไม่ได้ ส่วนลายมือชื่ออื่น ๆ ที่เจ้าของลายมือชื่ออื่นแท้จริงลงไว้หาพยายเสียไปก็ไม่ได้ ใครลงลายมือชื่อไว้ในฐานะใดก็ต้องรับผิดชอบนั้น ฉะนั้นผู้ใดที่ลงลายมือชื่อของตนในตั๋วเงินผู้นั้นก็ต้องรับผิดชอบเพื่อความที่ปรากฏในตั๋วเงิน ส่วนเรื่องที่ว่าผู้นั้นจะต้องรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้ผู้นั้นเป็นเรื่องที่เจ้าหนี้จะต้องพิสูจน์ถึงสิทธิในความเป็นผู้ทรงโดยชอบด้วยกฎหมายของตน หากคนได้รับตั๋วเงินมาโดยการสลักหลังก็ต้องพิสูจน์ให้เห็นถึงการสลักหลังไม่ขาดสาย (ป.พ.พ. มาตรา ๙๐๕, ๑๐๐๔) ในขณะที่เกี่ยวกับผู้ใดที่ตั๋วเงินที่มีลายมือชื่อปลอมไว้ในความครอบครองย่อมไม่มีสิทธิที่จะบังคับผู้ใดลงลายมือชื่อไว้ก่อนลายมือชื่อปลอมให้ใช้เงินแก่ตนได้เพราะบทบัญญัติตามมาตรา ๑๐๐๔ วรรคแรกนี้วางหลักไว้มิให้ผู้ใดอ้างอิงลายมือชื่อปลอมเพื่อบังคับให้มีการใช้เงินตามตั๋วเงินได้

ค. ผลที่เกี่ยวกับผู้ที่ไต่คว้าเงินไว้ในความครอบครองภายหลังลายมือชื่อปลอม ผู้ที่ไต่คว้าเงินไว้ในความครอบครองดังกล่าวจะอ้างถึงฉกขบช้อยลายมือชื่อปลอม แสงสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อยึดเหนี่ยวตัวเงินไม่ไต่ เมื่อเจ้าของที่แท้จริงเรียกคืน ผู้นั้นจะต้องส่งตัวเงินคืนแม้ว่าตนจะไต่รับโอนตัวเงินมาโดยสุจริต ปราศจากความประมาทเลินเล่อก็ตาม แต่แม้ผู้นั้นจะไม่สามารถยึดหน่วงตัวเงินไว้ได้ กฎหมายก็ยังให้ความคุ้มครองแก่บุคคลดังกล่าวโดยให้สิทธิฟ้องเรียกเงินตามตัวเงินจากผู้ปลอมลายมือชื่อไต่โดยตรงกับมีสิทธิฟ้องเรียกเงินตามตัวเงินเอา กับคู่สัญญาที่ลงลายมือชื่อภายหลังลายมือชื่อปลอมไต่ แต่จะเรียกเอา กับคู่สัญญาก่อนลายมือชื่อปลอมไม่ไต่ก็ดังกล่าวแล้วในข้อ ข ข่างตน

(๒) พฤติการณ์เงินใดที่จะถือว่าถูกหน้อยู่ในฐานะ เป็นผู้ต้องตัดบทมิให้ยกขอลายมือชื่อปลอมขึ้นเป็นข้อต่อสู้

บุคคลที่อยู่ในฐานะ เป็นผู้ตัดบทมิให้ยกขอลายมือชื่อปลอมขึ้นเป็นข้อต่อสู้นั้น โดยปกติแล้วบุคคลนั้นไม่ต้องรับผิดชอบต่อบุคคลที่ไต่คว้าเงินที่มีลายมือชื่อปลอมไว้ในความครอบครอง แต่เพราะการกระทำบางอย่างของตนเอง ไม่ว่าจะควยวจา หรือความประพฤติทำให้บุคคลอื่น (ผู้ทรง) หรือผู้ที่ไต่คว้าเงินที่มีลายมือชื่อปลอมไว้ในครอบครอง เชื่อว่าลายมือชื่อในตัวเงินที่เป็นลายมือชื่อปลอมนั้นเป็นลายมือชื่อที่แท้จริงของบุคคลนั้น กฎหมายจึงต้องตัดสิทธิมิให้บุคคลนั้นกล่าวอ้างหรือนำพยานหลักฐานใด ๆ มาพิสูจน์ว่าลายมือชื่อนั้นเป็นลายมือชื่อปลอม

ส่วนการกระทำที่ทำให้ลูกหนี้ในตัวเงินเป็นผู้ต้องตัดบทมิให้ยกขอลายมือชื่อปลอมขึ้นเป็นข้อต่อสู้ หรือที่เรียกว่าถูกกฎหมายปิดปาก ในส่วนที่เกี่ยวกับตัวเงินที่มีลายมือชื่อปลอม แบนงออกไต่ดังนี้

ก. หลักกฎหมายปิดปากโดยการกล่าวอ้าง (estoppel by positive assertion)

ข. หลักกฎหมายปิดปากซึ่งให้อำนาจโดยปริยาย (estoppel by implied authority)

ค. หลักกฎหมายปิดปากโดยการละเว้น (estoppel by omission)

ง. หลักกฎหมายปิดปากโดยความประมาทเลินเล่อ (estoppel by negligence)

(๓) กรณีที่ผู้ไ้เงิน (โดยเฉพาะธนาคาร) ไปตามตัวเงินที่มีลายมือชื่อปลอมตั้งกล่าวจะพึงเกิดสิทธิขึ้นเพียงใด

ก. กรณีการใช้เงินของคู่สัญญาที่มีธนาคารตามตัวเงินที่มีลายมือชื่อปลอม คู่สัญญาที่ไ้เงินไปตามตัวเงินที่มีลายมือชื่อปลอมอันจะทำให้หลุดพ้นจากความรับผิดชอบ เมื่อ คนไ้เงินตามตัวเงินภายในเวลาดังกำหนดโดยปราศจากการฉ้อฉล (โดยสุจริต) และความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง นอกจากนี้ผู้ไ้เงินยังต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าตัวเงินที่ตนไ้เงินไปดังกล่าวได้มีการสลักหลังติดต่อกันเรียบร้อยไม่ขาดสาย แม้ความจริงจะปรากฏว่าลายมือชื่อของเหล่าผู้สลักหลังจะเป็นลายมือชื่อปลอมก็ตาม คู่สัญญาผู้ไ้เงินก็หลุดพ้นจากความรับผิด

ข. กรณีการใช้เงินของธนาคารผู้จ่าย (paying bank) ตามตัวเงินที่มีลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายปลอม

ธนาคารผู้จ่ายที่จ่ายเงินไปตามตัวเงินที่มีลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายปลอม ไม่มีสิทธิหักเงินออกจากบัญชีของลูกค้าเจ้าของบัญชีที่มีอยู่ในธนาคารผู้จ่าย แม้ธนาคารจะกระทำโดยสุจริตปราศจากความประมาทเลินเล่อก็ตาม ถ้าธนาคารหักเงินจากบัญชีของลูกค้า

ดังกล่าวไปแล้ว ลูกคาเจ้าของบัญชีมีสิทธิฟ้องธนาคารผู้จ่ายให้เพิกถอนรายการที่ธนาคารหักเอาไปจากบัญชีของตนได้ แต่ถาลูกคาเจ้าของบัญชีอยู่ในฐานะเป็นผู้ของค้ำคัณฑ์มิให้ยกขอลายมือชื่อปลอมขึ้นเป็นขอทอสุแล้ว ธนาคารย่อมมีสิทธิหักบัญชีของลูกคาได้

ในกรณีที่ธนาคารผู้จ่ายไม่มีสิทธิหักบัญชีจากลูกคาเจ้าของบัญชี ธนาคารก็มีสิทธิเรียกเงินตามตัวเงินจากผู้ที่ธนาคารได้จ่ายไปคืนในฐานะลาภมิควรได้

ค. กรณีการใช้เงินของธนาคารผู้จ่ายตามตัวเงินที่มีรายการสลักหลังปลอม ธนาคารผู้จ่ายซึ่งจ่ายเงินตามตัวเงินที่มีรายการสลักหลังปลอมจะหลุดพ้นจากความรับผิดชอบเมื่อธนาคารดังกล่าวได้ใช้เงินไปตามตัวเงินชนิดจะพึงใช้เงินตามเขาสั่งเมื่อทางถาม และใช้เงินไปตามทางค้ำคัณฑ์โดยสุจริตและปราศจากความประมาทเลินเล่อ แม้อ้อมากภายหลังจะปรากฏว่าลายมือชื่อผู้สลักหลังเป็นลายมือชื่อปลอม หรือปราศจากอำนาจ ก็ถือว่าธนาคารได้ใช้เงินไปถูกระเบียบมีสิทธิหักบัญชีของผู้เคยกคา (ลูกคาเจ้าของบัญชี) ได้

ง. กรณีการใช้เงินของธนาคารผู้เรียกเก็บ (collecting bank) ตามตัวเงินที่มีลายมือชื่อปลอม

การที่ธนาคารผู้เรียกเก็บ รับเงินตามตัวเงินที่มีลายมือชื่อปลอมไว้จากธนาคารผู้จ่ายแทนลูกคาเจ้าของบัญชีและภายหลังให้ลูกคาเบิกเงินนั้นไปเช่นนั้น ธนาคารผู้เรียกเก็บจะหลุดพ้นจากความรับผิดชอบต่อผู้เป็นเจ้าของอันแท้จริงแห่งตัวเงินนั้นต่อเมื่อธนาคารได้รับเงินไว้ เพื่อลูกคาของตนโดยสุจริต ปราศจากความประมาทเลินเล่อ

ขอ เสนอแนะ

การปลอมลายมือชื่อของคู่สัญญาในตั๋วเงินเป็นความผิดทางอาญาซึ่งไม่มีอะไรที่จะไปป้องกันหรือห้ามมิให้บุคคลกระทำความผิดดังกล่าวได้ มาตรการที่ผู้เขียนจะเสนอแนะดังต่อไปนี้ เป็นเพียงแนวทางอย่างกว้าง ๆ ที่จะป้องกันการปลอมได้ บางหรือ เป็นเพียงแนวทางทางอ้อมที่จะทำให้บุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับตั๋วเงินต้องใส่ใจความระมัดระวังมากขึ้นเท่านั้น มาตรการที่ผู้เขียนจะเสนอในการป้องกันปัญหาเรื่องตั๋วเงินที่ปลอมลายมือชื่อปลอมมีดังนี้

(๑) กรณีการใช้เช็คชื่กร่อม

วิธีการชื่กร่อมเช็คตามกฎหมายไทย มีที่มาจากกฎหมายตั๋วเงินของอังกฤษซึ่งบัญญัติไว้เป็นกฎหมายในปี ค.ศ. ๑๘๑๑ และวิธีการชื่กร่อมเช็คยังมีใช้อยู่ตามสนธิสัญญาเงินว่าอ็อกวอย*

เช็คชื่กร่อมมีสองประเภทคือ เช็คชื่กร่อมทั่วไป (cross generally) กับเช็คชื่กร่อมเฉพาะ (cross specially) เช็คชื่กร่อมทั่วไป หมายถึงเช็คที่มีเส้นขนานขีดขวางไว้ทางด้านหน้า กับมีหรือไม่คำว่า "และบริษัท" หรือคำย่ออย่างใด ๆ แห่งข้อความนี้อยู่ในระหว่างเส้นสองเส้น (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์) มาตรา ๕๕๔ วรรค ๑) ส่วนเช็คชื่กร่อมเฉพาะ หมายถึง เช็คชื่กร่อมทั่วไป

E. Allen Farnsworth and John Honnold, Cases on

Commercial Law, pp. 320 - 321.

แต่ในระหว่างเส้นสองเส้นนั้น (เส้นขนานชี้คขวางไว้ข้างคานหน้าเช็ค) กรอกชื่อธนาคารใดไว้โดยเฉพาะ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕๕๔ วรรค ๒) เช็คชี้คครอบไม่ว่าจะเป็นประเภทใดมีผลเหมือนกันคือ บุคคลธรรมดา นำเช็คไปขอขึ้นเงินสดจากธนาคารผู้จ่าย (paying bank) ไม่ได้ ธนาคารผู้จ่ายจะจ่ายเงินตามเช็คชี้คครอบให้แก่ธนาคารด้วยกัน ฉะนั้นผู้ที่ได้รับเช็คชี้คครอบมาจะต้องมีบัญชีเงินฝากอยู่กับธนาคารแห่งใดแห่งหนึ่ง หรือมีฉันทักของโอนเช็คให้แก่บุคคลที่มีบัญชีเงินฝากอยู่กับธนาคารแห่งใดแห่งหนึ่ง เพื่อเขาจะได้ให้ธนาคารของเขาเรียกเก็บเงินให้ ถ้าเป็นเช็คชี้คครอบเฉพาะจะใช้เงินตามเช็คนั้นได้เฉพาะให้แก่ธนาคารที่ระบุชื่อไว้เท่านั้น ผู้ที่ได้รับเช็คชนิดนี้มาจำต้อง มีบัญชีเงินฝากอยู่ในธนาคารที่ระบุชื่อหรือมีฉันทักของโอนเช็คให้แก่บุคคลที่มีบัญชีเงินฝากในธนาคารระบุชื่อ เพื่อให้ธนาคารนั้นไปรับเงินมาให้ธนาคารผู้จ่าย (paying bank) จ่ายเงินให้กับบุคคลธรรมดาหรือแก่ธนาคารอื่นที่มีใครระบุไว้ ธนาคารผู้จ่ายต้องรับผิดชอบในความเสียหายนั้น

สำหรับการป้องกันการปลอมลายมือชื่อ โดยวิธีใช้เช็คชี้คครอบทั่วไปนั้นจะเห็นได้ว่าเนื่องจากบุคคลธรรมดาไม่สามารถนำเช็คชี้คครอบทั่วไปเบิกเงินสดจากธนาคารใดด้วยตนเอง เช็คชนิดนี้จึงสามารถป้องกันมิให้คนร้ายเรียกเก็บเงินตามเช็คได้จากธนาคารผู้จ่ายโดยตรง แต่มีข้อน่าสังเกตว่า วิธีการใช้เช็คชี้คครอบทั่วไปนี้ไม่อาจป้องกันให้คนร้ายนำเช็คไปขึ้นเงินจากพ่อค้าหรือนำเช็คฉบับนั้นเข้าบัญชีเพื่อเรียกเก็บเงินได้ ตรงกันข้ามกับเช็คชี้คครอบเฉพาะ เพราะกฎหมายบังคับให้ธนาคารผู้จ่าย (paying bank) ต้องจ่ายเงินให้แก่ธนาคารที่มีชื่อระบุไว้ในเส้นขนานสองเส้นเท่านั้น ในแง่ของการป้องกันการปลอมลายมือชื่อคู่สัญญาในเช็คชี้คครอบเฉพาะ (ยกเว้นลายมือชื่อผู้สั่งจ่าย) แล้ว จะเห็นว่าเช็คชี้คครอบเฉพาะสามารถป้องกันมิให้คนร้ายเรียกเก็บเงินจากธนาคารผู้จ่าย, พ่อค้า หรือป้องกันมิให้คนร้ายนำเช็คเข้า

บัญชีเพื่อเรียกเก็บเงินได้ นอกจากนี้ยังป้องกันการ เปิดบัญชีของคนร้ายที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อเรียกเก็บเงินตามเช็คชักรวมที่มีการ สลักหลังปลอมใคถวาย

กล่าวโดยสรุปเช็คชักรวมเฉพาะให้ความคุ้มครองต่อผู้สั่งจ่ายก็พอสมควร ทำให้การ เสียภัยเกี่ยวกับความเสียหายเนื่องจากการถูกลักขโมยเช็คมีน้อย นอกจากนี้เช็คชักรวมยังมีผลคือประการหนึ่ง กล่าวคือ เป็นหนทางที่จะทำให้เจ้าของเช็ค อันแท้จริงได้เสียเอาจากบุคคลผู้ที่ได้เช็คไปโดยมิชอบอีกด้วย เพราะธนาคารจะนำเช็ค ชักรวมไปขึ้นเงินให้แก่ผู้ใดก็จำเป็นที่ผู้นั้นจะต้องมีบัญชีเงินฝากอยู่ในธนาคารนั้นด้วย ทำให้เจ้าของเช็คอันแท้จริงสืบหาตัวผู้กระทำผิดได้โดยง่าย

อย่างไรก็ตามการใช้เช็คชักรวมอาจจะไม่สามารถแก้ไขปัญหาเรื่องการ ปลอมลายมือชื่ออย่างใดจนเท่าที่ควร หากในขณะนั้นการ ประกอบธุรกิจรับซื้อลดตั๋วเงิน (bills discounted) มีกันอย่างแพร่หลาย เพราะผู้ที่ได้รับเช็คชักรวม อาจนำเช็คไปขายลកให้กับผู้อื่นผู้ใดและได้ เงินสดมาในทันทีแม้จะต้องเสียส่วนลคบ้าง ก็ตาม ฉะนั้นวิธีการใช้เช็คชักรวมเฉพาะโดยระบุว่า "เข้าบัญชีผู้รับเงินเท่านั้น" (Account Payee Only) อาจจะเป็นวิธีการที่จะแก้ไขปัญหาเรื่องการปลอม ลายมือชื่อได้ เพราะเช็คชักรวมแบบนี้ไม่เป็นที่สนใจนักในธุรกิจการ ซื้อลดตั๋วเงิน

(๒) กรณีการใช้หลักกฎหมายปิดปากเพื่อให้อันที่เป็นเจ้าของบัญชีมีความ ระมัดระวังยิ่งขึ้น

การใช้เช็คชักรวมที่ผู้เขียนเสนอแนะในหัวข้อก่อนนี้จะเห็นได้ว่าเป็นการ ช่วยให้อันที่ผู้รับเช็คชักรวมไปเข้าบัญชี แต่มิได้ป้องกันการ สลักหลังปลอมได้โดยสิ้นเชิง และทุกวันนี้ ตั๋วเงินที่มีลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายปลอมก็มีไม่น้อยไปกว่าตั๋วเงินที่มีรายการ สลักหลังปลอม ตามหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับตั๋วเงินที่มีลายมือชื่อปลอม ความประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๐๐๘

ลายมือชื่อปลอมไม่มีผลผูกพันเจ้าของลายมือชื่อที่แท้จริงให้เกิดความรับผิดชอบ เนื่องจาก
 แห้งตัวเงินขึ้นมาได้ ผู้สั่งจ่ายที่ถูกปลอมลายมือชื่อจึงไม่ต้องรับผิดชอบ เนื่องจากแห้งตัว
 เงิน ธนาคารผู้จ่าย (paying bank) ก็ไม่มีสิทธิหักเงินออกจากบัญชีของลูกค้า
 (ผู้สั่งจ่าย) ได้ เว้นแต่ผู้สั่งจ่ายจะอยู่ในฐานะเป็นผู้ตกลงค้ำประกันให้ยกชื่อลายมือชื่อปลอม
 ขึ้นเป็นข้อต่อสู้หรือที่มักกล่าวกันว่า ถูกกฎหมายปิดปาก (estoppel) ฉะนั้นผู้เขียน
 เห็นว่า วิธีการใช้หลักกฎหมายปิดปากกับตัวเงินที่มีลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายปลอมอย่างจริงจัง
 มีส่วนช่วยป้องกันมิให้เกิดการปลอมได้

ปัญหาที่ว่า การกระทำแค่นั้น เพียงใจของผู้สั่งจ่ายจะถือว่าถูกกฎหมาย
 ปิดปากมิให้ยกชื่อลายมือชื่อปลอมขึ้นเป็นข้อต่อสู้

ผู้เขียนเห็นว่า ปัญหาต้องพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารผู้จ่าย
 (paying bank) กับผู้เคยค้าว่าต่างฝ่ายต่างมีหน้าที่ต่อกันอย่างไร และต่างฝ่าย
 ใดปฏิบัติตามหน้าที่ตนมีอยู่ต่อกันหรือไม่ การที่ธนาคารผู้จ่ายหักหรือลูกค้าเจ้าของ
 บัญชีไม่กระทำการตามหน้าที่ของตนแล้วแต่กรณี นอกจากจะถือว่าฝ่ายที่ทำผิดหน้าที่
 เป็นฝ่ายผิดสัญญาแล้ว ยังถือว่าการกระทำผิดหน้าที่ดังกล่าวถูกกฎหมายปิดปากไป
 ในตัวด้วย สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารผู้จ่ายกับผู้เคยค้าตามกฎหมายไทย
 ก็เป็นไปตามความผูกพันในสัญญาฝากทรัพย์กับความผูกพันที่มีอยู่ตามข้อตกลง ข้อบังคับ
 หรือระเบียบปฏิบัติซึ่งธนาคารกับลูกค้าได้ตกลงว่า จะปฏิบัติต่อกันในการ เปิดบัญชี
 เงินฝากกระแสรายวัน ธนาคารจึงมีหน้าที่จะต้องใช้เงินตามเช็คที่ลูกค้า
 เจ้าของบัญชีสั่งจ่ายเอากับตนด้วยความระมัดระวัง เพื่อให้การจัดการ เกี่ยวกับ
 บัญชีเงินฝากเป็นไปโดยถูกต้อง เมื่อธนาคารตรวจพบการปลอมก็จะต้องแจ้งให้ลูกค้า
 ทราบเพื่อลูกค้าสามารถตรวจสอบและป้องกันการปลอมได้ ในขณะที่เดียวกันผู้เขียน



เห็นว่า ลูกค้ายกหน้าที่ต้องใช้ความระมัดระวังในการออกเช็คสั่งจ่ายเงินเพื่อมิให้มีการปลอมหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อความในเช็คได้โดยง่าย หน้าที่ต้องใช้ความระมัดระวังนั้น แม้จะไม่มีบทกฎหมายหรือข้อสัญญาระหว่างธนาคารกับผู้เคຍคาค่า (ผู้สั่งจ่าย) กำหนดไว้โดยชัดแจ้งก็ตาม แต่ความระมัดระวังในการปฏิบัติตามหน้าที่เป็นหน้าที่ขนานมูลฐานที่คู่สัญญาต้องมีอยู่แล้วหรืออาจกล่าวได้ว่าหน้าที่ต้องใช้ความระมัดระวังเป็นหน้าที่ที่อยู่ในสัญญาโดยปริยาย

ส่วนหน้าที่ต้องใช้ความระมัดระวังในการใช้เช็คของผู้เคຍคาค่าที่มีต่อธนาคารผู้จ่ายมีอะไรบ้างนั้น เห็นว่าเมื่อพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารผู้จ่ายกับผู้เคຍคาค่าแล้ว หน้าที่ต้องใช้ความระมัดระวังโดยปริยายของผู้เคຍคาค่าที่มีต่อธนาคารมีดังนี้

ก. เมื่อผู้เคຍคาค่าทราบความว่า มีคนปลอมลายมือชื่อของตนสั่งจ่ายเช็คไปเบิกเงินที่ธนาคาร ก็เป็นหน้าที่ผู้เคຍคาค่าจะต้องบอกให้ธนาคารรู้ตัว เพื่อที่ธนาคารจะได้ใช้ความระมัดระวังในภายหลัง ถ้าผู้เคຍคาค่าละเลยไม่แจ้งให้ธนาคารทราบหรือทอดทิ้งไว้แล้วมาบอกในภายหลังเมื่อไม่มีประโยชน์ ผู้เคຍคาค่าต้องถูกปิดปากไม่ให้อ้างว่ามีใครปลอมลายมือชื่อของตน ตนจะต้องรับผิดชอบเหมือนหนึ่งว่าเป็นลายมือชื่ออันแท้จริง (คำพิพากษาศาลแพ่ง คดีแดงที่ ๓๑๓ ร.ศ. ๑๒๘ ระหว่างพระอมร เกษ และกรมทหารเรือ โจทก์ ธนาคารสยามกับมาจล จำเลย เทียบได้ตามคดีของอังกฤษ คือคดีระหว่าง Greenwood v. Martins Bank Ltd.)

ข. ลูกค้ายกหน้าที่ต้องใช้ความระมัดระวังในการออกเช็คพอสมควร เพื่อป้องกันการทุจริต หากเช็คถูกสั่งจ่ายในลักษณะที่เป็นการอำนวยความสะดวกหรือเป็นการเชื่อใจให้มีการเพิ่มเติมจำนวนเงินโดยปลอมแปลง ในกรณีเช่นนั้นตกไปมือของคนทุจริตแล้ว ถือว่า

การปลอมแปลงกิ่งกลาวมีผลมาจากความประมาทเดินเลื่อค่อนหน้าทีของผูเคยศาค ผูเคยศาคจะยกเอาเหตุแห่งการปลอมแปลงขึ้นเป็นข้อต่อสู้กับธนาคารผู้จ่ายไม่ไค้ (เทียบตามคดีระหว่าง London Joint Stock Bank Ltd. v. Macmillan & Arther)

ค. ผูเขียนเห็นว่าผูเคยศาคยังมีหน้าทีต้องไ้ใช้ความระมัดระวังในการเก็บรักษาสมุดเช็คอันเป็นเอกสารสำคัญหรือตราประทับทีใช้แทนการลงลายมือชื่ออยู่เป็นปกติไว้ในที่มั่นคงและปลอดภัย หากสมุดเช็คหรือตราประทับไ้สูญหายไปจากความครอบครองความจงใจหรือประมาทเดินเลื่อของผูเคยศาคแล้ว เป็นเหตุใ้ผูไม่สุจริตนำไปปลอมลายมือชื่อของผูเคยศาค และธนาคารไ้จ่ายเงินให้ไปโดยไม่สามารถตรวจพบการปลอมคั้งนี้ก็คองถือว่าลายมือชื่อผูเคยศาคปลอมอันเป็นเหตุใ้ผูไม่สุจริตนำไปขึ้นเงินกับธนาคารไค้เป็นผลมาจากความประมาทเดินเลื่อค่อนหน้าทีคั้งกลาวของผูเคยศาคแล้ว ผูเคยศาคจะยกเอาชอลายมือชื่อปลอมขึ้นต่อสู้กับธนาคารผู้จ่ายโดยสุจริตไม่ไค้ ธนาคารมีสิทธิหักบัญชีเอากับผูเคยศาคไค้ โดยถือว่าการกระทำผิดหน้าทีของผูเคยศาคคั้งกลาวเป็นการกระทำผิดสัญญาทีคณเมืออยู่กับธนาคารผู้จ่ายโดยปริยาย และยังเป็นกรณีทีถือไค้ว่าผูเคยศาคถูกกฎหมายปิดปากกวย ผูเคยศาคจะยกเอาชอลายมือชื่อปลอมเพื่อใ้คนหลุกพนจากความรับผิดชอบไค้ไม่

แม้ศาลฎีกาจะไค้วินิจฉัยไว้ในคำพิพากษาฎีกาที ๑๓๑/๒๔๙๒ (ระหว่างกรมรถไฟ โจทก์ หลวงวิธานยนตรกรรมกับพวก จำเลย) ว่า "แม้จำเลยที ๑ จะประมาทเดินเลื่อไม่เก็บรักษาสมุดเช็คและตราประทับไว้ให้ที ก็มีไ้เป็นผลธรรมคาหรือผลโดยตรงทีจะใ้บังเกิดการปลอมเช็คและนำไปขึ้นเงินไค้" ก็ตามผูเขียนมีความเห็นว่าหากขอเท็จจริงทั้งไค้แล้วว่าจำเลยซึ่งเป็นลูกจ้างของโจทก์ประมาทไม่เก็บรักษาสมุดเช็คและตราประทับในที่มั่นคงปลอดภัย แต่กลับประมาทเดินเลื่อปล่อยทิ้งไว้อันเป็นการเปิดโอกาสใ้คนร้ายลักเช็คไปปลอมไค้โดยง่ายเช่นนั้นแล้ว ก็คองถือว่ากรปลอมเช็คเป็น

ผลมาจากความประมาทเลินเล่อของจำเลยแล้ว เมื่อธนาคารได้รับความเสียหายก็ต้องถือว่าความเสียหายนั้นสืบเนื่องมาจากความประมาทเลินเล่อของจำเลยด้วย หากลายมือชื่อจำเลยถูกปลอมได้อย่างแนบเนียนและธนาคารมิได้มีส่วนรู้เห็นหรือประมาทเลินเล่อแล้ว โจทก์ในฐานะนายจ้างของจำเลยก็ไม่อาจยกเอาความประมาทเลินเล่อของลูกจ้างของตนไปข้อธนาคารได้ โดยถือว่ากฎหมายปิดปากโจทก์แล้ว แต่ข้อเท็จจริงในคดีปรากฏว่าจำเลยที่ ๑ ซึ่งเป็นลูกจ้างโจทก์มีหน้าที่การงานมากจึงแบ่งภาระให้แก่เสมียนพนักงานซึ่งมีหน้าที่ติดต่อกับธุระในเรื่องเหล่านี้มานานเก็บรักษาไว้ ดังนั้นเห็นว่าการที่จำเลยที่ ๑ แบ่งงานใหญ่ให้บังคับบัญชาเก็บรักษาสมุดเช็คหรือตราประทับไม่ใช่เป็นเรื่องที่จำเลยที่ ๑ กระทำการโดยประมาทแต่อย่างใด ความเสียหายที่เกิดขึ้นจึงไม่ใช่ผลจากการกระทำของจำเลย และคดีนี้ก็ต้องถือว่าโจทก์ไม่ประมาทจึงมีสิทธิเรียกเงินคืนจากธนาคารจำเลยได้

โดยเหตุที่คำพิพากษาของศาลฎีกาดังกล่าวข้างต้นวางหลักไว้ว่า "ความประมาทเลินเล่อต้องเป็นผลธรรมคาหรือผลโดยตรงที่จะให้บังเกิดการปลอมเช็คและนำไปขึ้นเงินได้" ธนาคารต่าง ๆ จึงต้องคิดหาวิธีการ เพื่อให้ตนเองหลุดพ้นจากรับผิดในกรณีที่เกิดความเสียหายอันเนื่องมาจากเช็คสูญหาย หรือถูกลักไปเพราะความประมาทเลินเล่อของผู้เคຍค้ และเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่ศาลฎีกาอาจวินิจฉัยว่าความประมาทเลินเล่อของผู้เคຍค้ไม่ใช่ผลธรรมคา หรือผลโดยตรงที่ทำให้เกิดการปลอม อันจะทำให้ธนาคาร เป็นผู้ได้รับความเสียหาย ฉะนั้นในทางปฏิบัติในปัจจุบันนี้ธนาคารได้ทำสัญญากับผู้เคຍค้ เพื่อยกเว้นความรับผิดของธนาคารในกรณีที่เกิดความเสียหายอันเนื่องมาจากเช็คสูญหายหรือถูกลักไปจากความครอบครอง เพราะความประมาทเลินเล่อของผู้เคຍค้เสียเอง ข้อสัญญาที่ธนาคารต่าง ๆ ทำกับผู้เคຍค้ เพื่อยกเว้นความรับผิดของตน จะปรากฏอยู่ในคำขอเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันซึ่งผู้เคຍค้ได้ทำไว้กับธนาคาร ดังมีข้อความดังนี้

“ข้าพเจ้ามีหน้าที่ต้องเก็บรักษาสมุดเช็คอันเป็นเอกสารสำคัญไว้ในที่มั่นคงและปลอดภัยตามที่ธนาคารได้ให้คำเตือนไว้แล้ว ดังนั้นในกรณีที่เช็คที่ข้าพเจ้าได้ส่งจ่ายไปแล้วสูญหายไปจากความครอบครอง ข้าพเจ้าจะแจ้งให้ธนาคารทราบถึงรายละเอียดของเช็คนั้นเป็นลายลักษณ์อักษรทันที พร้อมทั้งขอให้ธนาคารระงับการจ่ายเงินตามเช็คนั้น แต่ถ้าปรากฏว่าธนาคารได้จ่ายเงินตามเช็คนั้นไปก่อนรับทราบถึงการสูญหาย ข้าพเจ้ายอมรับว่าธนาคารไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบใด ๆ ต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้น

ถ้าเช็คซึ่งข้าพเจ้ายังมีได้ส่งจ่ายสูญหายไปจากความครอบครองด้วยความจงใจหรือประมาทเลินเล่อก็ตาม และมีผู้ไม่สุจริตนำไปปลอมลายมือชื่อผู้ส่งจ่าย ข้าพเจ้ายอมรับว่าธนาคารย่อมปราศจากความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น

ข้อสัญญาที่ธนาคารทำกับลูกค้า เพื่อยกเว้นความรับผิดชอบดังกล่าวข้างต้นนี้จะเห็นชัดกับคำวินิจฉัยของศาลฎีกาในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๓๑/๒๔๕๖ เพราะตามข้อสัญญายกเว้นความรับผิดชอบนั้น เพียงแต่ปรากฏว่าผู้เคยค้าประมาทเลินเล่อทำให้เช็คสูญหายหรือถูกลักไปจากความครอบครองและมีผู้ไม่สุจริตนำไปปลอมลายมือชื่อส่งจ่ายไปเรียกเก็บ

๑ ธนาคารทหารไทย จำกัด แบบคำขอเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน.

เงินจากธนาคารผู้จ่ายมาได้ เหนือก็ถือว่าธนาคารผู้จ่ายหลกพ้นจากความรับผิดแล้ว โดยมีทองคำนี้ถึงเลย ว่าความประมาทเลินเล่อของผู้เคยค้าเป็นผลธรรมดาหรือผลโดยตรงที่จะให้บังเกิดการปลอมลายมือชื่อในเช็คและนำไปขึ้นเงินสำเร็จหรือไม่ ซึ่งผิดกับคำวินิจฉัยของคำพิพากษาของศาลฎีกาที่ ๑๓๑/๒๔๘๖ ที่ว่า ความประมาทเลินเล่อของผู้เคยค้าต้องเป็นผลธรรมดาหรือผลโดยตรงที่จะให้บังเกิดการปลอมเช็คและนำไปขึ้นเงินได้สำเร็จด้วย

ปัญหาที่ว่า ขอสัญญาของธนาคาร เพื่อยกเว้นความรับผิดของธนาคารในกรณีที่เกิดความเสียหายอันเนื่องมาจากเช็คสูญหายหรือถูกลักไปจากความครอบครองด้วยความประมาทเลินเล่อของลูกค้ายกกล่าวนี้มีผลใช้บังคับผู้เคยค้าใดหรือไม่

ผู้เขียนเห็นว่าเมื่อผู้เคยค้าตกลงทำสัญญากับธนาคารโดยอิสระปราศจากความสำคัญผิด กลลอลน หรือชมชแล้ว ขอสัญญายกกล่าวยอมมีผลใช้บังคับด้วย เหตุผลยกกล่าวต่อไปนี้

๑. ขอสัญญาที่ยกเว้นความรับผิดของธนาคารในกรณีที่เกิดความเสียหายอันเนื่องมาจากเช็คสูญหายหรือถูกลักไปจากความครอบครองด้วยความประมาทเลินเล่อของผู้เคยค้านั้น ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ตรงกันข้ามกับส่งเสริมให้เกิดความสงบเรียบร้อยในหมู่ของประชาชนผู้ใช้เช็คเสียอีก เพราะขอสัญญายกกล่าวนี้สนับสนุนให้ผู้เคยค้าต้องใช้ความระมัดระวังมากขึ้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ขอสัญญาของธนาคารดังกล่าวส่งเสริมไม่ให้คนตั้งอยู่ในความประมาท ไม่ใช่ขอสัญญาที่บังคับให้คนประมาท

๒. หน้าที่ในการเก็บรักษาสมุดเช็คไว้ในที่มั่นคง ปลอดภัย ระมัดระวังมิให้สูญหายไปจากการครอบครองก็เป็นหน้าที่ตามสัญญาโดยปริยายที่ผู้เคยค้าต้องปฏิบัติอยู่แล้ว การที่ผู้เคยค้าทำความตกลงกับธนาคารตามขอสัญญาข้างต้นนี้เท่ากับแสดงให้

เห็นถึงหน้าที่ที่จะต้องใช้ความระมัดระวังในการเก็บรักษาสมุดเช็คให้ชัดเจนขึ้น ซึ่งเป็นผลดีที่ผู้เคยค้าจะได้เข้าใจหน้าที่ของตนอันจะทำให้ใช้ความระมัดระวังในการทำหน้าที่ดังกล่าว เพราะหากเกิดความเสียหายเขาจะใคร่รู้สึกว่า เขาต้องได้รับความเสียหาย

ข้อสัญญาที่ยกเว้นความรับผิดชอบของธนาคารดังกล่าวนอกจากจะเป็นหลักปฏิบัติของธนาคารทั้งหลายในประเทศไทยแล้ว ข้อสัญญานี้ก็ยังเป็นหลักปฏิบัติของหลาย ๆ ธนาคารในประเทศฝรั่งเศสอีกด้วย ศาลฝรั่งเศสเคยวินิจฉัยให้ผู้สั่งจ่ายต้องรับผิดชอบในกรณีที่เช็คนั้นถูกฉีกไปจากโต๊ะทำงานที่ไม่ได้ถือคฤงุญแจมาแล้ว

ในปัจจุบันเมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นเกี่ยวกับความเสียหายอันเนื่องมาจากเช็คสูญหายหรือถูกฉีกไปจากความครอบครองด้วยความประมาทเลินเล่อของผู้เคยค้าแล้ว ถ้าธนาคารกับผู้เคยค้ามีข้อสัญญายกเว้นความรับผิดชอบไว้ให้กับธนาคารดังที่กล่าวข้างต้น ศาลก็ไม่ต้องการไปถึงว่าความประมาทเลินเล่อของผู้เคยค้าเป็นผลกรรมกาทหรือผลโดยตรงอันทำให้บังเกิดการปลอมลายมือชื่อในตัวและนำไปขึ้นเงินอีก เพราะศาลสามารถชี้ขาดให้ผู้เคยค้าต้องรับผิดชอบตามจำนวนเงินในเช็คที่มีลายมือชื่อปลอมนั้นได้ โดยถือว่าผู้เคยค้าปฏิบัติผิดสัญญากับธนาคารแล้ว

มาตรการในการป้องกันเช็คปลอมโดยการที่ศาลใช้หลักกฎหมายปิดปากกับผู้สั่งจ่ายอย่างจริงจังจึงจะมีส่วนช่วยให้ผู้เคยค้าต้องใช้ความระมัดระวังในการใช้เช็คมากขึ้น นับตั้งแต่การเก็บรักษาสมุดเช็คหรือเช็คที่สั่งจ่ายแล้วไว้ในที่ปลอดภัยเป็นต้นไป ตลอดจนถึงการเขียนเช็คด้วยความระมัดระวังมิให้เอื้ออำนวยต่อความสะดวกที่คนร้ายจะเพิ่มเติมตัวเลขในเช็คได้ และแจ้งให้ธนาคารทราบถึงเรื่องที่ตนรู้เรื่องที่มีการปลอมลายมือชื่อในเช็คของตนไปเบิกเอาที่ธนาคาร ทั้งนี้เพราะหาก

E. Allen Farusworth and John Honnold, Cases on Commercial Law, p. 322.

ผู้เคยคาดละเลย เพิกเฉย ต่อหน้าที่ตั้งกล่าวจนเกิดความเสียหาย ผู้เคยคาดจะมีความรู้สึกว่าคุณต้องได้รับความเสียหายไม่ใช่ธนาคาร จึงเป็นการบังคับให้ช่วยกันป้องกัน มิให้มีการปลอมลายมือชื่อและข้อความในเช็คใบบาง

(๓) ธนาคารควรระมัดระวังในการจ่ายหรือ เรียกเก็บเงินให้กับผู้เคยคาด

การนำหลักกฎหมายปิดปากอย่างจริงจังมาใช้ตั้งที่ผู้เขียนเสนอแนะในหัวข้อก่อนนี้ จะเห็นได้ว่าเป็นเพียงมาตรการในการป้องกันผู้สั่งจ่ายให้มีความระมัดระวังยิ่งขึ้นเท่านั้น แต่การป้องกันการทุจริตมิให้มีการปลอมลายมือชื่อ หรือข้อความในเช็คไม่ควรที่จะกำหนดให้ผู้สั่งจ่าย หรือบุคคลที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับตัวเงินแต่ฝ่ายเดียว มีหน้าที่ในการป้องกันการทุจริต เพราะการประกอบธุรกิจเกี่ยวกับการเงินการธนาคาร จะต้องประกอบด้วยความร่วมมือของทุก ๆ ฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันการเงินอย่างธนาคารสำคัญมาก ธนาคารจึงควรใช้ความระมัดระวังในการจ่ายหรือ เรียกเก็บเงินให้กับผู้เคยคาดของตน

ปัญหาที่วาระระดับมาตรฐานของความระมัดระวังในการจ่ายเงินของธนาคารผู้จ่าย (paying bank) กับมาตรฐานของความระมัดระวังในการเรียกเก็บเงินของธนาคารผู้เรียกเก็บ (collecting bank) มีมากน้อยเพียงใด

ปัญหานี้เห็นว่า ป.พ.พ. มาตรา ๑๐๐๕ กฎหมายกำหนดความระมัดระวังของธนาคารในการจ่ายเงินตามเช็คที่มีผู้นำมาเบิกเงินเอา กับคนว่า "ธนาคารนั้นได้ใช้เงินให้ไปตามทางปกติโดยสุจริตและปราศจากความประมาทเลินเล่อไซ้" กฎหมายใช้คำว่าธนาคารต้องใช้เงินโดยปราศจากความประมาทเลินเล่อ ฉะนั้นระดับความระมัดระวังของธนาคารผู้จ่ายเงินจึงต้องเทียบคู่กับระดับของความระมัดระวังของธนาคารโดยทั่วไปที่ทำหน้าที่เป็นธนาคารผู้จ่ายว่าธนาคารโดยทั่วไปที่ทำหน้าที่เป็น

ธนาคารผู้จ่ายเขามีระดับมาตรฐานในการจ่ายเงินตามเช็คอย่างไร ถ้าธนาคารผู้จ่าย
 ใ้ใช้เงินตามเช็คไป โดยใช้ความระมัดระวังน้อยกว่าความระมัดระวังของธนาคาร
 โดยทั่วไปที่พำหน้าที่เกี่ยวข้องกันแล้ว ถือได้ว่าการใช้เงินตามเช็คดังกล่าวเป็นไป
 โดยประมาทเลินเล่อแล้ว สำหรับปัญหาต่อไปของธนาคารผู้จ่ายก็คือธนาคารผู้จ่าย
 จะต้องใช้ความระมัดระวังเกี่ยวกับเช็คที่นำมาเรียกเก็บเอาด้วยคนอย่างไรบ้าง ก็ต้อง
 รู้ว่าธนาคารนั้นมีหน้าที่ต่อผู้เคยค้าอย่างไร ซึ่งผู้เขียนได้กล่าวไว้โดยละเอียดแล้วใน
 มทที่ ๕ เรื่องการใช้เงินของธนาคารผู้จ่ายตามตั๋วเงินที่มีลายมือชื่อปลอมจะไม่ขอ
 กกล่าวซ้ำอีก และในทางปฏิบัติการจ่ายเงินตามเช็คที่มีรายการสลักหลังหลาย ๆ ทอด
 ก็ไม่มีปัญหา เพราะธนาคารผู้จ่ายทั้งหลายปฏิบัติกันจนเป็นประเพณีว่า ถ้ากรณีที่มี
 ผู้นำเช็คระบุชื่อที่มีการสลักหลังโดยผ่านมือมาหลาย ๆ ทอดมาเบิกเงินสด ธนาคาร
 จะไม่ยอมจ่ายให้ เรื่องความประมาทเลินเล่อในการจ่ายเงินตามเช็คชนิดนี้จึงไม่เกิด
 มีขึ้น คงมีปัญหาคณะเฉพาะของธนาคารผู้เรียกเก็บว่าจะต้องใช้ความระมัดระวังแค่ไหน
 ธนาคารจึงจะหลุดพ้นจากความรับผิดชอบ

สำหรับระดับความระมัดระวังของธนาคารผู้เรียกเก็บมีอย่างไรบ้างนั้น
 ปรากฏตาม ป.พ.พ. มาตรา ๑๐๐๐ หมายความว่า "ธนาคารใดได้รับเงินไว้
 เพื่อผู้เคยค้าของตนโดยสุจริตและปราศจากความประมาทเลินเล่อ" ฉะนั้นระดับมาตรฐาน
 ของความระมัดระวังของธนาคารผู้เรียกเก็บก็ต้องเทียบดูจากความระมัดระวังของ
 ธนาคาร โดยทั่วไปที่พำหน้าที่เป็นธนาคารผู้เรียกเก็บว่า เขามีความระมัดระวังกันอย่างไร
 ถ้าธนาคารใดใช้ความระมัดระวังในการเรียกเก็บน้อยกว่าที่ธนาคารโดยทั่วไปเขาใช้
 กันแล้ว ก็ถือได้ว่าธนาคารนั้นเรียกเก็บเงินมาด้วยความประมาทเลินเล่อ ส่วนเรื่อง
 ที่ว่าธนาคารผู้เรียกเก็บจะต้องใช้ความระมัดระวังในการเรียกเก็บเงินเพื่อผู้เคยค้า
 ใด ๆ ก็ต้องพิจารณาว่าธนาคารนั้นมีหน้าที่ต่อผู้เคยค้าอย่างไรบ้าง ปัญหานี้ได้เคย

กล่าวมาแล้วว่าธนาคารผู้เรียกเก็บมีฐานะเป็นตัวแทนของผู้เคຍค้ำในการเรียกเก็บเงินจากธนาคารผู้จ่ายเท่านั้น (เทียบคํานัยแห่งคำพิพากษาฎีกาที่ ๑๗๒๕-๑๗๒๖/๒๕๐๖ ระหว่าง นายเลง ชูชาม หรือ ชาม แซ่เลง โจทก์ ธนาคารนครหลวงไทย จำกัด สาขาขอนแก่น กับพวก จำเลย) ธนาคารผู้เรียกเก็บจึงมีหน้าที่เรียกเก็บเงินแทนผู้เคຍค้ำแล้วนำมาเข้าบัญชีของผู้เคຍค้ำให้ถูกต้องเท่านั้น หน้าที่ที่จะต้องนำเงินเข้าบัญชีของผู้เคຍค้ำให้ถูกต้องได้ ก็โดยธนาคารจะต้องตรวจสอบความเรียบร้อยของการสลักหลังด้วยว่าชำรุดเสียหายหรือไม่ ถ้ากรณีปรากฏว่าเช็คที่นำมาเรียกเก็บสลักหลังชำรุดเสียหายแล้วยังเรียกเก็บอีกก็ต้องถือว่าธนาคารผู้เรียกเก็บรับเงินไว้โดยประมาทเลินเล่อแล้ว เมื่อเกิดความเสียหายขึ้นก็จะต้องรับผิดชอบเป็นเจรของเช็คอันแท้จริง แต่จวรายการสลักหลังเรียบร้อยไม่ชำรุดเสียหายโดยหลักธนาคารผู้เรียกเก็บไม่มีหน้าที่สืบสวนถึงมูลเหตุแห่งการออกตัวเงินที่ตนเรียกเก็บนั้นอีก (คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๕๐๑/๒๕๑๖) ระหว่าง บริษัท เอนวีวอท์ จำกัด โจทก์ บริษัท เอเชียเบงกอล จำกัด กับพวก จำเลย) เว้นแต่ธนาคารจะไ้รู้ถึงข้อที่ผู้เคຍค้ำไม่มีสิทธิหรือฉีฉีสิทธิเพียงอย่างบกพร่องในเช็คที่นำมาให้ตนเรียกเก็บดังนี้ การที่ธนาคารเรียกเก็บเงินให้ และรับเงินไว้ถือว่า เป็นการรับไว้โดยประมาทเลินเล่อแล้ว

การรู้ถึงข้อไม่มีสิทธิของผู้เคຍค้ำก็ดี หรือฉีฉีสิทธิเพียงอย่างบกพร่องก็ดี อาจเป็นกรณีที่ธนาคารผู้มาด้วยตนเอง เช่นธนาคารทราบจากประกาศทางหนังสือพิมพ์ถึงการสูญหายแห่งเช็คที่ผู้เคຍค้ำของตนนำมาเรียกเก็บ เช่นนี้ผู้เขียนเห็นว่า เป็นสาเหตุที่ทำให้ธนาคารผู้เรียกเก็บต้องทำการตรวจสอบหรือสืบสวนถึงที่มาของเช็คที่นำมาให้ธนาคารเรียกเก็บเงินด้วย หากธนาคารไม่ทำการตรวจสอบก็ต้องถือว่าธนาคารรับเงินไว้โดยประมาทเลินเล่อแล้ว ดังตัวอย่างข้างต้น การที่ธนาคารผู้เรียกเก็บทราบจากประกาศทางหนังสือพิมพ์ที่โฆษณาถึงการสูญหายของเช็คที่นำมาเรียกเก็บเงินกับตน

ธนาคารผู้เรียกเก็บก็ต้องสอบถามถึงที่มาของผู้เคຍค้ำของคนที่เสียก่อนว่าได้รับเช็คมาอย่างไร ถ้าธนาคารผู้เรียกเก็บรู้จักตัวผู้สั่งจ่ายก็ต้องสอบถามเอากับตัวผู้สั่งจ่ายด้วย ธนาคารผู้เรียกเก็บจะอ้างว่าไม่มีหน้าที่สืบสวนถึงมูลเหตุแห่งการออกตัวเงินที่ตนเรียกเก็บนั้นไม่ได้

นอกจากนี้ผู้เขียนเห็นว่าธนาคารผู้เรียกเก็บใคร่รู้ว่าผู้เคຍค้ำของคนที่นำเช็คมาฝากธนาคารช่วยเรียกเก็บให้ เป็นเพียงลูกจ้างหรือตัวแทนของผู้สั่งจ่าย เช่นนี้เป็นหน้าที่ของธนาคารที่จะต้องตรวจสอบถึงที่มาแห่งเช็คนั้นด้วย การที่ธนาคารเรียกเก็บเงินให้เมื่อได้รับมาแล้วก็จ่ายให้กับผู้เคຍค้ำเบิกเงินไป เช่นนี้ก็ถือว่าธนาคารรับเงินไว้โดยประมาณเส้นแล้วศาลอังกฤษเคยวินิจฉัยถึงกรณีดังกล่าวข้างต้นไว้หลายคดีดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๑

Morison v. London County and Westminster Bank Ltd.

โจทก์เป็นนายหน้าประกันภัยประกอบธุรกิจโดยใช้ชื่อว่า Bruce Morison & Co. นับแต่ปี ค.ศ. ๑๘๘๘ เป็นต้นมา เสมียนของโจทก์ชื่อ Mr. Abbott ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจในการเซ็นเช็คในนามของสำนักงาน โดยที่ธนาคารของโจทก์ (National Provincial Bank) ก็ได้รับแจ้งการมอบอำนาจดังกล่าวแล้ว ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๙๐๐

Morison v. London County and Westminster Bank Ltd.

(1914) 3 K.B. 356; 83 L.J.K.B 1202; 111 L.T. 114; 30 T.L.R.

48; 58 S.J. 453; 19 Com. Cas. 273; C.A; 3 L.D.B. 91.

Mr. Abbott ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการ ในปี ค.ศ. ๑๘๐๕ Mr. Abbott ได้เปิดบัญชีส่วนตัวไว้กับธนาคารจำเลยในช่วงปี ค.ศ. ๑๘๐๗-๑๘๑๑ Mr. Abbott ได้สั่งจ่ายเช็ค ๕๐ ฉบับ บางฉบับสั่งจ่ายแก่สำนักงาน บางฉบับสั่งจ่ายให้แก่ตนเอง ซึ่งมีจำนวนรวมทั้งสิ้น ๑,๘๘๕ ปอนด์ ๓ ชิลลิง ๑ เฟนนี โดยนำเช็คทั้งหมดเข้าบัญชีส่วนตัวของตน และเช็คเหล่านั้นได้รับการเรียกเก็บโดยธนาคารจำเลย ซึ่งสั่งจ่ายเช็คดังกล่าวไปโดยปราศจากอำนาจ หลังจากการทุจริตถูกเปิดเผย โจทก์ฟ้องเรียกเงินตามจำนวนที่มีการเรียกเก็บโดยธนาคารจำเลยอ้างความคุ้มครองตามมาตรา ๘ (เทียบได้กับ ป.พ.พ. มาตรา ๑๐๐๐)

ผู้พิพากษา Lord Coleridge J ตัดสินว่าธนาคารประมาทเลินเล่อ ทั้งนี้เพราะธนาคารได้สั่งจ่ายเช็คเข้าบัญชีส่วนตัวของตัวตนเอง ทั้งที่เป็นการสั่งจ่ายในนามของตัวการ เป็นเหตุที่ธนาคารน่าจะต้องมีการตรวจสอบ เมื่อธนาคารมิได้ตรวจสอบย่อมถือว่าธนาคารประมาท

ศาลอุทธรณ์ตัดสินว่า แม้ธนาคารจะกระทำการโดยประมาทเลินเล่อในการจ่ายเงินตามเช็คฉบับแรก แต่จากข้อเท็จจริงอื่น ๆ ที่ว่าเช็คอื่น ๆ ในช่วง ๒ ปีต่อมาโจทก์มิได้สอบถามไปยังธนาคาร เกี่ยวกับการจ่ายเงินตามเช็ค จึงไม่อาจถือว่าธนาคารประมาทเลินเล่อในการจ่ายเงินตามเช็คฉบับต่อมาซึ่งมีลักษณะทำนองเดียวกับเช็คฉบับแรก

Lord Reading C.J. กล่าวว่า

"ในช่วง ๑๘๐๗-๑๘๐๘ คนเห็นด้วยกับความเห็นของ Lord Coleridge J. ที่ว่าธนาคารจำเลยกระทำการโดยประมาทเลินเล่อ แต่โดยเฉพาะในการเรียกเก็บเงินตามเช็ค ๒ ฉบับแรกในช่วงเวลา ๒ ปี นี้แก่ Mr. Abbott เท่านั้น เพราะธนาคาร

๒๗๕

น่าจะรู้ว่าการเรียกเก็บเงินตามเช็คแก่ลูกค้าของตน ซึ่งลูกค้าเองเป็นผู้สั่งจ่าย
ในฐานะตัวแทนจากบัญชีของตัวการที่อยู่ในธนาคารอื่นโดยเฉพาะเช็ค ๓ ฉบับแรก
ในจำนวนเช็คซึ่งรวมทั้ง ๖ ฉบับนี้ซึ่งได้สั่งจ่ายให้แก่ตัวการ หรือตามคำสั่งของ
ตัวการ โดยมีตัวแทนเป็นผู้สลักหลังให้แก่ตนเองในนามของตัวการนี้ น่าจะทำให้
ธนาคารต้องตรวจสอบแล้ว การละเลยจึงถือว่าธนาคารกระทำการโดยประมาท
เดินแล้ว"

ตัวอย่างที่ ๒

Lloyds Bank Ltd. v. Chartered Bank of India,
Australia and China

ธนาคารโจทก์มีหัวหน้าฝ่ายบัญชีของตนในสำนักงานที่ Bombay ชื่อ
Mr. Lawson ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจลงนามแทนนายจ้างของตนได้ Mr. Lawson
ได้สั่งจ่ายเช็ค ๑๕ ฉบับในระหว่างเดือนมีนาคม ๑๙๒๒ ถึงเดือน มกราคม ๑๙๒๔
โดยมีจำนวนทั้งสิ้น ๑๗,๐๐๐ ปอนด์ เช็คทุกฉบับได้สั่งจ่ายให้แก่ธนาคารจำเลย
และ Mr. Lawson ได้นำเช็คนี้ไปที่ธนาคารจำเลยโดยขอให้นำเงินเข้าในบัญชี
ส่วนตัวของตนที่ธนาคารจำเลย ธนาคารจำเลยได้เรียกเก็บเงินตามเช็ค
(ซึ่งสั่งจ่ายจาก Imperial Bank of India) เข้าในบัญชีดังกล่าวตามจุด
ประสงค์ของ Mr. Lawson ต่อมาเมื่อการทุจริตถูกเปิดเผยธนาคารโจทก์จึงฟ้อง

Lloyds Bank Ltd. v. Chartered Bank of India,
Australia and China (1928) 44 T.L.R. 534; 4 L.D.B. 171.

คดีนี้ คดีธนาคารจำเลยเรียกเงินตามที่มีการเรียกเก็บเงินคืน จำเลยอ้างข้อ ๑๓๑ ของ Indian Negotiable Instruments Act 1881 ซึ่งมีลักษณะเกี่ยวกับ ข้อ ๘ ของ The Bills of Exchange Act 1882 ในปัญหาเกี่ยวกับความ ประมาทเลินเล่อ ศาลตัดสินให้โจทก์ชนะคดี และจำเลยอุทธรณ์

คำพิพากษา

ศาลอุทธรณ์พิพากษาว่า แม้ว่าเช็คเหล่านี้จะสั่งจ่ายให้แก่ธนาคารจำเลย เองก็ตาม แต่จำเลยก็ได้รับเงินตามเช็คเพื่อ "ลูกค้าของตน" อย่างไรก็ตามธนาคาร จำเลยก็ยังมีการที่จะต้องพิสูจน์ว่าตนได้ปฏิบัติไปโดยความระมัดระวังที่พอสมควร แก่เหตุพิพากษายกอุทธรณ์ของจำเลยเสีย (จำเลยแพ้คดี)

ผู้พิพากษา Scrutton L.J. กล่าวในคำพิพากษาว่า

"การที่ศาลชั้นต้นตัดสินว่า ธนาคารจำเลยประมาทเลินเล่อ เนื่องจาก ธนาคารจำเลยมิได้สอบถามความถูกต้องใด ๆ จากผู้จัดการของธนาคารโจทก์ในการ ที่ Mr. Lawson ได้สั่งจ่ายเช็คจากธนาคารโจทก์แล้วนำเงินเข้าบัญชีส่วนตัวของตน ในธนาคารจำเลยนั้น เป็นการถูกต้องแล้ว นอกจากนี้หากธนาคารจำเลยได้พิจารณา ถึงบัญชีเงินฝากของ Mr. Lawson แล้ว (ซึ่งในธนาคารที่มีการจัดการก็ด้วยย่อมจะต้อง มีการตรวจสอบบัญชีลูกค้าทุกคนของธนาคารอยู่เสมอ) ก็จะทำให้ธนาคารจำเลยต้อง ตรวจสอบ และสอบถามถึงแหล่งที่มาของการจ่ายเงินให้เป็นจำนวนมากให้แก่นายหน้า ชื่อชายผู้นั้น โดยเฉพาะตามปกติแล้วยอดเงินฝากในบัญชีนี้ก็มีจำนวนไม่มากนักนอกจาก นี้หลังจากที่มีการนำเช็คจำนวนเงินมากดังกล่าวแล้ว เขามีบัญชีที่มีการถอนเงินออกจาก บัญชีในทันที จากข้อเท็จจริงเหล่านี้ถือได้ว่าธนาคารประมาทเลินเล่อ"

ผู้พิพากษา SanKey L.J. ให้ความเห็นว่า

"ในความเห็นส่วนตัวแล้ว ธนาคารไม่ถูกต้องว่าประมาณเงินเหลือจาก ความประมาณเงินเหลือของตนในการที่ไม่ได้ตรวจสอบบัญชีเงินฝากโดยเครื่องตรวจสอบของธนาคาร และเจ้าหน้าที่ของธนาคาร ก็มีที่ถูกกำหนดให้มีฐานะเสมือนเป็น นักสืบทอด เล่นแต่อย่างใดก็เลย การกำหนดระดับของความประมาณเงินเหลือที่ธนาคาร จะต้องรับผิดชอบจึงเป็นการยาก ดังนั้นการพิจารณาจึงต้องพิจารณาจากทั้งลูกค้า บัญชีและขอเท็จจริงอื่น ๆ ในคดีทั้งหมด อย่างไรก็ตามหากพิจารณาถึงความผิดปกติของ เช็คในคดีนี้แล้ว และขอเท็จจริงที่ว่า Mr. Lawson เป็นลูกจ้างของโจทก์ซึ่งธนาคาร จำเลยอยู่แล้วนั้น รวมทั้งขอเท็จจริงในการจ่ายเงินจำนวนมากให้แก่บุคคลที่ประกอบ อาชีพนายหน้าชื่อชายหนุ่มธรรมดา ย่อมไม่มีข้อสงสัยเลย ว่า ธนาคารจำเลยได้กระทำการ ไปโดยประมาณเงินเหลือ "

โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าธนาคารผู้เรียกเก็บกับธนาคารผู้จ่าย เป็นธนาคาร เกี่ยวกันเมื่อธนาคารใดทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งจ่ายกับผู้เคยค้าดังกล่าวแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าธนาคารก็ยังคงใช้ความระมัดระวังในการสอบถามหรือตรวจสอบเช็คที่ นำมาเข้าบัญชีส่วนตัวของผู้เคยค้าที่เป็นลูกจ้าง หรือตัวแทนมากขึ้นและการตรวจสอบ ยังทำได้ง่ายกว่ากรณีที่ธนาคารผู้เรียกเก็บเป็นคนละธนาคารกับธนาคารผู้จ่าย เสียอีก

กล่าวโดยสรุปผู้เขียนเห็นว่าบทกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับลายมือชื่อปลอมและ ที่เกี่ยวข้อง บัญชีไว้ต่อยแล้วไม่จำเป็นต้องแก้ไขเพิ่มเติมมาตรการใดขึ้นมาอีก แต่ที่ ผู้เขียนกล่าวเสนอแนะนี้เป็นเพียงข้อเสนอแนะทางการออกเช็คเพื่อป้องกันการปลอม ลายมือชื่อ และขอความซึ่งได้แก่การใช้วิธีชดเชยเช็ค กับเรียกกรองใหญ่ที่เข้ามา เกี่ยวข้องกับตัวเงินได้ใช้ความระมัดระวังเท่านั้น การประกอบธุรกิจทางการเงิน ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย และประการสุดท้ายผู้เขียนอยากจะเรียกร้องผู้ เกี่ยวข้องกับคดีความเรื่องตัวเงินทั้งหลายได้โปรดช่วยกันนำหลักกฎหมายปิดปากมาบังคับ ใช้ให้มีผลอย่างแท้จริงด้วย